

<https://doi.org/10.53317/2786-4774-2026-1-6>
УДК [316.454.4:316.3](477):355.01

Олександр Корнієвський,

доктор політичних наук, професор,
Національний інститут стратегічних досліджень
ORCID: 0000-0002-1512-0326
kornievich58p@gmail.com

Олексій Полтораков,

кандидат політичних наук, старший дослідник,
Національна академія внутрішніх справ
ORCID: 0000-0003-2418-0969
poltorakov@ukr.net

Соціальна згуртованість українського суспільства в умовах повномасштабної війни: регіональна специфіка

Згуртованість суспільства виступає важливим суспільно-інституційним запобіжником проти внутрішньої фрагментації та зовнішніх деструктивних впливів. Мета статті полягає у висвітленні основних тенденцій, викликів та факторів підтримки соціальної згуртованості українського суспільства в період повномасштабної війни (2022—2025 рр.) на основі аналізу моніторингових матеріалів з регіонів України, диференціюючи процеси за типом територій.

Артикульовано, що на тилкових територіях спостерігається порівняно високий рівень громадянської активності та самоорганізації, що є дієвим фактором проти фрагментації, незважаючи на загальну економічну вразливість та вибіркочу довіру до інституцій. На передових і звільнених територіях система військових адміністрацій демонструє здатність до адаптації та співпраці з громадянським суспільством, проте залишаються соціально-економічні проблеми. Успішні приклади (національний проєкт «Пліч-о-Пліч: згуртовані громади» та ін.) опосередковано свідчать про потенціал розвитку горизонтальної солідарності та міжрегіональної підтримки. Виявлено структурні ризики, зокрема, низька політична агентність та загальна економічна депривація, які становитимуть загрозу соціальній солі-

Цитування: Корнієвський О, Полтораков О. Соціальна згуртованість українського суспільства в умовах повномасштабної війни: регіональна специфіка. *Політичні дослідження*. № 1 (11). 2026. С. 115—130. <https://doi.org/10.53317/2786-4774-2026-1-6>

Стаття опублікована на умовах ліцензії із зазначенням авторства CC BY 4.0 DEED (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.en>)

дарності в довгостроковій перспективі. На тимчасово окупованих територіях (ТОТ) окупаційна влада проводить системну роботу, спрямовану на підриєв та руйнування соціальної згуртованості, зокрема нав'язуючи свою систему освіти та політику пам'яті з метою знищення української національної ідентичності та створення умов для примусової інтеграції. Гуманітарна ситуація на ТОТ додатково посилює соціальну нерівність.

Аргументовано, що соціальна згуртованість українського суспільства, залишаючись високою особливо на низовому рівні та у контексті волонтерської допомоги, втім, зіткнулася з регіональною диференціацією викликів. Подальші політологічні дослідження мають бути зосереджені на розробці суспільно-політичних механізмів трансформації соціальної солідарності у стійку громадянську участь, соціально-політичних інструментах протидії структурним ризикам (економічна вразливість, недовіра, низька політична агентність), що є критичним для післявоєнної відбудови та посилення національної стійкості.

Ключові слова: соціальна згуртованість, українське суспільство, повномасштабна війна, регіональний моніторинг, тимчасово окуповані території, національна стійкість, солідарність.

Постановка проблеми. Сучасний етап російської збройної агресії, що розпочався 24 лютого 2022 р., став безпрецедентним як зовнішнім викликом, так і внутрішнім випробуванням для національної стійкості та соціальної згуртованості України, яка розбудовує власну національну державність європейського зразка для остаточного розриву з євразійською авторитарною традицією — на користь пріоритетів демократії участі та розвитку громадянського суспільства. Це, у свою чергу, передбачає опрацювання відповідних політико-правових норм, державно-інституційних принципів [Рафальський та Майборода, 2024а], а також базованих на них суспільно-комунікаційних практик (горизонтальні та неформальні зв'язки, волонтерство, благодійність тощо).

Початок збройної агресії РФ проти України (з лютого — березня 2014 р.), а тим більше перехід її в масштаб відкритої широкомасштабної агресії (з 24 лютого 2022 р.) став зовнішнім каталізатором багатьох суспільних, зокрема, суспільно-політичних та соціально-економічних процесів в Україні, які потребують як відповідного теоретико-методологічного осмислення, так і прикладного аналізу саме під політологічним кутом зору, в термінах специфіки відносин держави та громадянського суспільства в умовах національного опору. Перспективною «інструментальною рамкою» для науково-аналітичних пошуків убачається застосування концепту «соціальної згуртованості», попри те, що змістовне розуміння сутності та змісту цього концепту до останніх часів було представлено у вітчизняному політологічному дискурсі радше фрагментарно. Разом із тим, для більшого розуміння розвитку ситуації за сучасної доби варто окремо зауважити, що в суміжному — соціально-соціологічному — дискурсі зазначена проблематика останнім часом (принаймні з 2013—2014 рр.) достатньо активно досліджується. Відповідно, на думку авторів, для політологічних дисциплін «соціальна згуртованість» є скоріше «концептом», а для соціологічних — «концепцією».

Загалом можна констатувати: дослідження, присвячені проблематиці соціальної згуртованості, переважно розглядають її у загальнонаціонально-

му масштабі, але недостатньо уваги приділяється системному порівняльному аналізу динаміки згуртованості в умовах глибокої регіональної диференціації викликів, спричинених безпосередньою близькістю до лінії фронту чи окупацією.

Аналіз досліджень і публікацій. Питанням соціальної згуртованості, солідарності як ключової передумови стійкості та безпеці українського суспільства [Рафальський та Майборода, 2024а] присвячена низка публікацій у наукових журналах, електронних ЗМІ, аналітичних доповідях, що базуються на даних соціологічних досліджень та підготовлені громадськими об'єднаннями, здебільшого неурядовими аналітичними центрами (Фонд «Демократичні ініціативи» ім. Ілька Кучеріва, Центр Разумкова та ін.). Особливо слід вказати на публікації фахівців Національного інституту стратегічних досліджень, Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України (як приклад: монографія «Суспільно-політична солідарність в Україні в умовах війни», що вийшла друком у 2024 р.), Інституту соціології НАН України, а також на відповідного спрямування публікації, розміщені на вебсторінках громадських об'єднань та незалежних аналітичних центрів (Громадська мережа «ОПОРА», ГО «Стратегії і технології ефективного партнерства», ГО «Український незалежний центр політичних досліджень», ГО «Фонд сприяння демократії», ГО «Центр аналізу регіональних ризиків» та ін.). Утім, здебільшого дослідження соціальної згуртованості українського суспільства обмежуються або загальнонаціональним рівнем, або рівнем окремих місцевих громад (публікації О. Білоскурського, А. Головки, Л. Горбатої, О. Дейнеко, А. Осипчук, А. Суслова, Ю. Тищенко, Н. Черниш та ін.), меншою мірою ця проблема аналізується загалом на рівні регіонів України, що актуалізує подальші дослідження зміцнення соціальної згуртованості українського суспільства на регіональному рівні з урахуванням реалій зовнішньої збройної агресії проти України та, зокрема, окупації її окремих територій.

Основну джерельною базу дослідження становлять передусім дані моніторингових звітів недержавних соціологічних та аналітичних центрів за 2024—2025 рр. [Дослідження соціальної згуртованості..., 2024; Ейгельсон та ін., 2022; Осипчук та Суслов, 2024; Оцінка ситуації в країні..., 2025; Соціальна згуртованість в Україні..., 2024; Стійкість та згуртованість..., 2024; Стійкість та згуртованість..., 2025].

Окреме місце відводиться безпосередньому досвіду одного зі співавторів статті, пов'язаному із виконанням завдань у складі підрозділу цивільно-військового співробітництва ЗСУ на територіях Донецької та Харківської областей навесні 2025 р.

Мета дослідження — здійснення в умовах повномасштабної війни компаративного політологічного аналізу регіональних особливостей вияву та підтримки соціальної згуртованості українського суспільства як специфічного явища, яке за змістовно-сутнісними характеристиками є більш об'ємним поняттям, ніж поняття «соціальний капітал» (зазвичай соціологічна тради-

ція / школа інтерпретує поняття «соціальна згуртованість», базуючись на застосуванні поняття «соціальний капітал»).

Виклад основного матеріалу. Як свідчать результати соціологічного дослідження *RESCORE 2024*, «відчуття приналежності до України залишається високим, із середнім балом у 8.7 із 10, а це найвище значення серед усіх восьми індикаторів соціальної згуртованості. Показник 2024 р. майже відтворює значення 2023 р., який фіксувався на рівні 9.0. При цьому громадські експерти відзначають, що відчуття приналежності до України значно зросло у 2023 р. (після початку повномасштабного російського вторгнення), піднявшись із 7.9 у 2021 р. до рекордних 9.0 у 2024 р., що відображає зростання національної єдності у відповідь на екзистенційну загрозу». Втім, рівень співпраці на рівні громади (є важливим для зміцнення соціальної згуртованості, оскільки вона зміцнює соціальні зв'язки, посилюючи взаємну підтримку та солідарність) залишається на помірному рівні — 5.2 з мінімальними коливаннями протягом останніх років [*Соціальна згуртованість в Україні...*, 2024].

1. «Соціальна згуртованість»: дефініційний вимір

За відсутності єдиного прийнятого (консенсусного) політологічного визначення поняття «соціальна згуртованість» на сьогодні маємо різні варіанти трактування цього поняття у наукових публікаціях та аналітичних матеріалах, що базуються на результатах соціологічних опитувань та підготовлені громадськими експертами неурядових аналітичних центрів. Спектр дефініцій варіюється від «доктрини забезпечення стійкості розвитку суспільства» [Колот, 2009] до «інституту розвитку громадянського розвитку» [Кирилюк, 2013]. Можна попередньо погодитися з висновком українського соціолога О. Дейнеко, «залежно від особливостей дефінування соціальної згуртованості дослідники тяжіють або до концепції соціального капіталу, що, на їхнє переконання, покладено в її основу, або до теоретичного фрейму соціальної солідарності, слідуючи дюркгеймівським традиціям» [Дейнеко, 2021, с. 34].

Так експерти з компанії IPSOS — організатори «Дослідження соціальної згуртованості — фокус на українські громади в контексті війни» — виокремлюють декілька загальних підходів у вирішенні цього питання, наголошуючи при цьому, що, по-перше, соціальна згуртованість є широким поняттям, яке охоплює декілька вимірів одночасно: відчуття належності та активна участь, довіра, нерівність, відчуження та мобільність; по-друге, це поняття не можна ототожнювати з вузьким поняттям «соціальний капітал» [Рябінчук, 2012]; по-третє, «виклики точного визначення соціальної згуртованості часто долаються шляхом фокусування на умовах, в яких соціальна згуртованість вважається відсутньою або підірваною...». При цьому фахівці IPSOS вказують, що поняття соціальної згуртованості часто асоціюється з вузьким поняттям «соціальний капітал», слушно додаючи при цьому, що «у визначенні соціального капіталу стверджується, що необхідною, хоча й недостатньою умовою для існування суспільства, є згуртованість», адже «соціальний капітал відноситься-

ся до групи осіб, тоді як *соціальна згуртованість* [з позиції інших дослідників] є більш цілісна концепція, поширена на рівень усього суспільства» [Дослідження соціальної згуртованості..., 2024; Демократія участі..., 2025].

У свою чергу, профільні українські дослідники деталізують, що «дослідження волонтерства та активізму крізь призму соціального капіталу відкриває перспективи для глибшого розуміння цих двох явищ як інструментів зміцнення суспільних зв'язків і сприяння соціальній згуртованості» [Штрайхер, 2025, с. 33]. Науковці та громадські експерти також наголошують на тому, що низова соціальна згуртованість (що безпосередньо виявляє себе у практиках взаємодопомоги [Варвів, 2022] та волонтерства [Сірий та Сіра, 2023]), не завжди трансформується на стійку громадянську участь в офіційно зареєстрованих об'єднаннях та неформальних громадських об'єднаннях, на політичну агентність громадян [Загурська-Антонюк та Загурський, 2024; Рафальський та Майборода, 2024b; Сірий та Сіра, 2023], яка так чи інакше базується на відносно сталій ціннісно-ідеологічній базі. На прикладному рівні українські експерти Міжнародної організації з міграції інтерпретують соціальну згуртованість «як характеристику суспільства, що має справу із зв'язками та відносинами між соціальними одиницями, такими як: окремі особи, групи, об'єднання, а також територіальні угруповання» [Кучереносов, 2015].

Оптимальне визначення соціальної згуртованості пропонується у працях українських дослідників Є. Волошина, О. Оржель та О. Мороза, які розглядають та тлумачать її в термінах «зближення в процесі взаємодії різних суспільних представників, посилення їхньої здатності до суспільно значущих дій, до мобілізації та реалізації спільної мети, формування спільних цінностей, захисту себе або інших представників спільноти» [Волошин, 2025, с. 175], маючи на увазі всі види міжгрупової суспільної взаємодії, як горизонтальної, так і вертикальної, взаємодію в межах однієї соціальної групи та між різними групами, між політичними елітами та громадянським суспільством, електоратом тощо [Мороз, 2019, с. 73; Оржель, 2012, с. 32—33].

2. «Соціальна згуртованість»: регіональний вимір

Однією із значущих похідних зовнішньої збройної агресії проти України стала суспільна реструктуризація суспільно-територіального поділу України — на фоні традиційного регіонально-адміністративного поділу України (області та регіони), що є традиційним для географічних і соціологічних досліджень, з'явилися принципово нові політико-адміністративні категорії, які, у свою чергу, що актуалізує завдання адміністративно-географічного позиціонування на відповідній «політичній мапі» сьогоднішньої України, а також його осмислення в термінах політичних дисциплін. Так, ще у 2014—2015 рр. з'явилася така категорія, як «тимчасово окуповані території» [Про забезпечення прав і свобод громадян..., 2014; Про визнання окремих районів..., 2015]. Після початку широкомасштабного російського вторгнення в Україну (з 24 лютого 2022 р.) з'явилася така категорія, як «території, на яких ведуться (велися) бойові дії» [Про затвердження Переліку територій..., 2022; Про

затвердження Переліку територій..., 2025]. У свою чергу, залежно від адміністративно-географічного розташування громад експерти виокремлюють окуповані, прифронтові, деокуповані, перехідні, тиллові громади (інколи виокремлюючи м. Київ) [Адамович, 2025; Дослідження соціальної згуртованості..., 2024; Осипчук та Суслов, 2024; Оцінка ситуації в країні..., 2025; Соціальна згуртованість в Україні..., 2024; Стійкість та згуртованість..., 2024; Стійкість та згуртованість..., 2025].

Відповідно до подібної (ре)структуризації території України автори цього дослідження попередньо пропонують (пере)осмислити суспільно-політичні процеси крізь призму суспільно-політичного розподілу України на три ключові регіональні блоки: 1) тиллові території (ті, які не перебувають під окупацією та на яких не ведуться бойові дії); 2) прифронтові території (тобто території, які межують з лінією бойового зіткнення або на території яких велися бойові дії); 3) тимчасово окуповані території (ТОТ). Відразу необхідно зазначити, що таке розмежування має багато в чому умовний характер, обумовлений передусім загальними змінами воєнної обстановки. Показовими прикладами вбачаються передусім Харківщина та Херсонщина, частина яких відносно недовго (порівняно з Донеччиною та Луганщиною, а також Кримом) перебуває під російською окупацією.

Усвідомлюючи певну умовність саме такого розподілу, автори цієї статті, проте, вважають, що кожна запропонована ними складова характеризується специфікою суспільно-політичних і суміжних процесів, які так чи інакше пов'язані із загальнодержавною проблематикою соціальної згуртованості. Остання, в свою чергу, є принципово значущою ціннісною рамкою, в загальному контексті якої відбуваються регіональні процеси.

Ілюстративно показовим у цьому сенсі є соціально-політичний маркер «віри в перемогу» України в його регіональному вимірі. За результатами дослідження Центру Разумкова, 74 % опитаних вірять у перемогу України у війні; водночас на регіональному рівні спостерігається певна специфіка: вірять у перемогу 56 % жителів Півдня України, 67 % жителів Східного регіону, 79 % жителів Центрального регіону та 81,5 % жителів Західного регіону. Натомість, у перемогу не вірять загалом 16 % українців: 11 % у Західному регіоні, 14 % у Центральному, 23 % у Східному, 24 % на Півдні України. На думку експертів, такі розходження в суспільних настроях багато в чому зумовлені не стільки суто регіональною специфікою, скільки саме ступенем віддаленості від зони бойових дій (Захід та Центр) або наближеності до неї (Схід та Південь) [Оцінка ситуації в країні..., 2025].

2.1. Тиллові території: структурні ризики та висока громадянська участь

У тих регіонах України, які є відносно віддаленими від зони активних бойових дій (на кшталт Закарпаття), вияви згуртованості мають переважно самоорганізаційний та волонтерський характер, але зіткнулися з довгострокови-

ми структурними ризиками [Головка, 2020]. За висновком громадських експертів, «за час широкомасштабного вторгнення спостерігається зростання уваги громад до збереження історичної пам'яті та меморіалізації подій російсько-української війни. Відзначається посилення громадянської ідентичності, що сприяє формуванню чіткої громадянської позиції серед населення, незалежно від національності чи релігійної приналежності. У цьому контексті важливі ініціативи, що відображають солідарність і національну єдність» [Стойкість та згуртованість..., 2025].

Разом із тим, для регіонів на цій території характерні явища «низової солідарності» [Ейгельсон та ін., 2022; Рафальський та Майборода, 2024b]. Порівняно високий рівень взаємодопомоги, волонтерства та громадянської участі (збір коштів на потреби ЗСУ, підтримка внутрішньо переміщених осіб, малозабезпечених груп населення та ін.) є важливим чинником проти фрагментації, що є характерною специфікою розвитку ситуації на тилкових територіях — передусім через те, що складний суспільно-економічний та інфраструктурний стан на прифронтових та звільнених територіях суттєво звужує спектр можливостей щодо реалізації благодійних, зокрема волонтерських, ініціатив та проєктів [Сірий та Сіра, 2023; Штрайхер, 2025].

Разом із тим для тилкових територій характерною особливістю є своєрідна фрагментація довіри та економічна вразливість: За результатами дослідження *RESCORE 2024*, довіра на всіх рівнях, включно з соціальним, є фрагментованою, а економічна вразливість у поєднанні з низькою політичною агентністю є ризиком для вертикальної згуртованості [Соціальна згуртованість в Україні..., 2024]. Ці фактори можуть сприяти розчаруванню та відстороненню від суспільного життя після завершення активної фази війни.

Крім того, свою регіональну специфіку мають загальні соціально-демографічні та соціально-економічні виклики. Для населення тилкових та прифронтових територій особливої значенності набуває ціла низка суспільно значущих викликів, які охоплюють якнайширший спектр проблем — від мобілізаційних до житлових. Такі регіони, як Закарпаття, зіткнулися з дефіцитом робочої сили, зумовленим мобілізацією, що має негативні наслідки для виробничого сектору.

2.2. Прифронтові та звільнені території: адаптація влади та соціальна стійкість

Від початку широкомасштабного вторгнення Росії в Україну (24 лютого 2022 р.) тут діє офіційний Перелік територій бойових дій і тимчасово окупованих територій [Про затвердження Переліку територій..., 2022; Про затвердження Переліку територій..., 2025], який оновлюється не рідше ніж двічі на місяць. При цьому документ визначає не лише статус громад, а й доступ громадян до пільг, соціальних виплат, податкових преференцій та інших гарантій. 13 серпня 2025 року Кабінет Міністрів України розпочав реалізацію комплексної програми підтримки прифронтових територій, перший пакет

якої охоплює 238 громад у 10 областях, де проживає 6,6 млн людей [Про затвердження Переліку територій..., 2025].

На територіях, що безпосередньо постраждали від бойових дій або перебували під окупацією, ключовими чинниками впливу на соціальну згуртованість є: зовнішньо-адаптивна спроможність системи управління, безпосередня взаємодія органів місцевої влади і громади. В цих умовах критичним викликом соціальної згуртованості є як самі бойові дії (передусім руйнування критичної інфраструктури, зокрема інформаційної), так і суміжні проблеми загального функціонування органів державної влади та органів місцевого самоврядування. При цьому соціальна комунікація фактично локалізується, обмежується простором відповідного населеного пункту та / або громади. За таких умов принципової значущості набуває практична діяльність військових адміністрацій, аніж центральних органів виконавчої влади. Зокрема, у таких областях, як Донецька та Харківська, система військових адміністрацій не припиняє виконувати свої функції, демонструючи здатність адаптуватися шляхом залучення нових компетентних кадрів та активної співпраці з громадянським суспільством. Це, в свою чергу, позитивно впливає на суспільні настрої та соціальну згуртованість, що фіксується відповідними соціологічними дослідженнями [Осипчук та Суслов, 2024]. Водночас багато мешканців навіть під постійними обстрілами відмовляються від евакуації, передусім через брак системних державних рішень та прийнятних альтернатив, що є критичним соціально-гуманітарним викликом.

2.3. Тимчасово окуповані території: деструкція соціальної згуртованості та національної ідентичності

ТОТ становлять один із найскладніших викликів для соціальної згуртованості українського суспільства. Від 2014 р., особливо з початком повномасштабного вторгнення Росії, ці території стали центром комплексних соціально-політичних, гуманітарних і безпекових проблем, що впливають не лише на життя мешканців окупованих регіонів, а й на всю Україну. Так, зокрема, для суспільства та державних інституцій артикулюється своєрідна «ціннісна дилема»: як розглядати тих, хто залишився на ТОТ — чи вони є суто заручниками обставин, чи так чи інакше є колабораціоністами [Камінська та Шаптала, 2022; *Ключові виклики...*, 2024].

На деструкцію соціальної згуртованості та української національної ідентичності помітним чином впливає діяльність російської окупаційної влади щодо асиміляції місцевого населення, зокрема шляхом завезення людей із депресивних регіонів РФ. Показовим прикладом може слугувати підписання на Луганщині т. зв. «Міністерством праці та соціальної політики» угоди з російськими регіонами Алтаю, Дагестану, Інгушетії, Калмикії, Північної Осетії та Чечні, які спрямовують в окуповані міста ТОТ для працевлаштування своїх мешканців. Слід також додати, що російська окупаційна влада реалі-

зує програму «Земський працівник культури» (розрахована на 2025—2027 рр.), яка передбачає надсилання 1 100 росіян із найвіддаленіших регіонів РФ на ТОТ для роботи в Будинках культури і бібліотеках. Програма ставить за мету заміщення місцевих кадрів, посилення культурного та інформаційного контролю над окупованими територіями. На ТОТ Запорізької області російські окупанти офіційно зареєстрували перше т. зв. «козацьке товариство», яке фінансується з держбюджету РФ; утворено «Приазовське хутірське козацьке товариство». У Генічеську Херсонської області реалізується проєкт «Медіашкола Новоросії» для студентів, школярів і посадовців органів влади. Мета проєкту — пропаганда та інтеграція молоді в російське інформаційне поле [*Стійкість та згуртованість...*, 2025, с. 14].

Особливу складність становить фактична інформаційна блокада, що здійснюється окупаційною адміністрацією, яка обмежує як доступ населення ТОТ до об'єктивної інформації з української боку, так і доступ представників міжнародного співтовариства та представників української влади і громадянського суспільства до місцевого населення. Це спричиняє формування ізольованого інформаційного середовища (зокрема через застосування «інформаційних бульбашок») та посилює дезінформацію [Маєвський, 2020], як наслідок — зниження рівня соціальної згуртованості, особливо вертикальної, за такими індикаторами: відчуття належності до України, наявність принаймні латентного зв'язку із Україною як національною державою [Маєвський, 2020; Шманатов, 2022]. Показовою в цьому сенсі є політика примусу на відмову від українського громадянства («обмін», а фактично вилучення паспортів України та ін.). Крім того, окупаційна влада продовжує примусову мобілізацію місцевого населення у підконтрольні агресору збройні формування, що є не тільки порушенням міжнародного гуманітарного права, але також є жорстким інструментом руйнування соціальних зв'язків та замкненої на них соціальної згуртованості як такої.

На ТОТ системні зусилля окупаційної влади спрямовані передусім на руйнування української ідентичності (як громадянської, так і етнопонаціональної), а також на максимальну інтеграцію цих територій у правове, політичне та соціально-культурне поле РФ [Адамович, 2025; Цимбал, 2023]. Так, на посилення авторитарного контролю спрямовані рішення окупаційної влади в Луганській, Херсонській та інших областях. У формуванні ідентичності відбувається зміна стандартів освіти та агресивна політика пам'яті (топоніміка, «культурний геноцид»), що має на меті не тільки витіснення українських наративів, але й взагалі знищення української національної ідентичності.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Соціальна згуртованість українського суспільства в умовах війни залишається високою переважно завдяки піднесенню рівня низової солідарності, що знаходить своє втілення, передусім, в успішних практиках взаємодопомоги та волонтерства, загалом становить основу національної стійкості. Разом із тим, ключові ризики для довгострокової згуртованості українського суспільства включають

економічну депривацію, фрагментовану довіру та низьку політичну агентність, які потребують системної уваги з боку органів державної влади та громадянського суспільства.

Регіональна специфіка викликів вимагає диференційованої політики: на тилкових територіях — посилення роботи з відновлення довіри до інституцій та зниження економічної вразливості; на прифронтових територіях — посилення адаптивності військових адміністрацій та системного вирішення інфраструктурних та суміжних питань; на ТОТ — відпрацювання стратегії збереження української національної ідентичності та протидії політиці заселення цих територій громадянами РФ.

У контексті розв'язання загальнодержавних проблем, пов'язаних із соціальною згуртованістю, державно-політичної значущості набувають трансрегіональні ініціативи суспільної солідарності. Так, окремо слід відзначити позитивний досвід реалізації з липня 2023 р. національного проекту «Пліч-о-Пліч: згуртовані громади», в рамках якого регіони-донори відбудовують житло у постраждалих регіонах, що є яскравим прикладом горизонтальної та вертикальної солідарності.

В умовах довготривалого національного опору зовнішній збройній агресії посилюються запити та потреби у розробці механізмів трансформації порівняно високого рівня соціальної солідарності українського суспільства на стійку громадянську активність та «демократію участі».

Необхідним є також поглиблений аналіз взаємозв'язку між рівнем загальної довіри до різних інституцій (держава, громада, медіа) та готовністю громадян брати безпосередню участь як у «низових», локальних громадянських ініціативах, так і у відносно масштабних (місцевих, регіональних) суспільно-значущих проєктах («громадський бюджет» та ін.). Окремої уваги потребують суміжні питання: вивчення впливу політики щодо внутрішнього переміщення населення на міжетнічні та міжрегіональні відносини з огляду на поліетнічну структуру окремих регіонів; питання, пов'язані із зовнішньою міграцією українців за кордон, передусім до країн, що межують з Україною (Польща, Словаччина, Угорщина та Румунія).

БІБЛІОГРАФІЧНІ ПОСИЛАННЯ

- Адамович, С. В. (2025). Руйнування освітнього середовища Півдня України державними органами РФ на основі свідчень внутрішньо переміщених осіб (2022—2024 рр.). *Південний архів (історичні науки)*, 49, 5—12. <https://doi.org/10.32999/ksu2786-5118/2025-49-1>
- Ваврів, Д. (2022, Серпень 31). Обов'язково для виживання: соціальна згуртованість. *bo media*. <https://bomedia.com.ua/soczg/>
- Волошин, Є. О. (2025). Поняття суспільної консолідації в політологічному дискурсі. *Політологічний вісник*, 95, 162—181. <https://zpv.knu.ua/index.php/pb/article/view/305/296>
- Головка, А. (2020). Соціальна згуртованість та її значення для стабільності та розвитку регіону. *Центр аналізу регіональних ризиків*. <https://rrac.com.ua/socialna-zgurtovanist-ta-yiyi-znachennya-dlya-stabilnosti-ta-rozvitku-regionu/>

- Дейнеко, О. (2021). Моделі конструювання соціальної згуртованості: теоретичні рефлексії та емпіричні кейси. *Соціологічні студії*, 1(18), 33—40. <https://doi.org/10.29038/2306-3971-2021-01-33-40>
- Демократія участі в українських громадах: аналіз показників 2024 року. (2025, Серпень 4). Центр розвитку інновацій. <https://cid.center/analytics/demokratiya-uchasti-v-ukrayinskyh-gromadah-analiz-pokaznykiv-2024-roku/>
- Дослідження соціальної згуртованості — фокус на українські громади в контексті війни. *Звіт про якісне дослідження*. (2024). IPSOS для Міжнародного фонду «Відродження». https://www.irf.ua/wp-content/uploads/2024/09/irf-social-cohesion-report-ukr_compressed.pdf
- Ейгельсон, І., Кисельова, Т., Єлігулашвілі, М., & Калениченко, Т. (2022). *Низові практики громадянського суспільства України у відповідь на широкомасштабну агресію Російської Федерації на території України в період з 24 лютого по 31 травня 2022 року: науково-практичне видання*. Національна платформа стійкості та згуртованості. https://ucipr.org.ua/images/files/1729/635fc70051ac14.04751810_file.pdf
- Загурська-Антонюк, В. Ф., & Загурський, В. Ф. (2024). Транзитивність політичної свідомості українців в умовах російсько-української війни. *Суспільство та безпека*, 1(2), 40—45. <http://eztuir.ztu.edu.ua/123456789/8538>
- Камінська, Н., & Шапала, Н. (2022). Державна політика України з питань тимчасово окупованих територій: проблеми концептуалізації в сучасному науковому дискурсі. *Філософські та методологічні проблеми права*, 1(23), 57—69. <https://philosophy.navs.edu.ua/index.php/philosophy/article/view/1491>
- Кирилюк, В. (2013). Соціальна згуртованість як інститут розвитку громадянського розвитку. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*, 3(3(200)), 166—171. https://journals.khnu.km.ua/vestnik/pdf/ekon/VKNU-ES-2013-N3-3-e_200.pdf
- Ключові виклики правового виміру при деокупації тимчасово окупованих територій, визначення прав та відповідальності громадян. (2024). Національна платформа стійкості та згуртованості. <https://national-platform.org/klyuchovi-vikliki-pravovogo-vimiru-pri-deokupaczi%D1%97-timchasovo-okupovanih-teritorij-viznachenn>
- Колот, А. М. (2009). Соціальна згуртованість як доктрина забезпечення стійкості розвитку суспільства в умовах глобальних викликів. *Україна: аспекти праці*, 7, 11—19. <http://jnas.nbuv.gov.ua/article/UJRN-0000284133>
- Кучереносов, В. (2015). *Соціальна згуртованість та розбудова спроможностей в українських громадах: матеріали для тренінгу*. Карітас-Спес Україна. <https://caritas-spes.org/uploads/admin/files/doc7.pdf>
- Маєвський, О. О. (2020). Формування інформаційного простору в так званих «ДНР» та «ЛНР» методами експлуатації візуальних образів Другої світової війни. *Інформація і право*, 2(33), 132—140. [https://doi.org/10.37750/2616-6798.2020.2\(33\).208106](https://doi.org/10.37750/2616-6798.2020.2(33).208106)
- Мороз, О. Ю. (2019). Проблема консолідації суспільства в контексті євроінтеграційних прагнень України: основні виклики. *Ефективність державного управління*, 2(59)(1), 69—84. <https://doi.org/10.33990/2070-4011.59.2019.178418>
- Оржель, О. (2012). Консолідація українського суспільства на основі національної ідеї: перспективи і обмеження (з точки зору європейського досвіду). *Вісник НАДУ при Президентові України*, 8, 28—38. http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecde_2012_8_32
- Осипчук, А., & Суслов, А. (2024). Виклики для соціальної згуртованості після деокупації: соціально-політична реінтеграція та ставлення до мешканців тимчасово окупованих територій. *Наукові записки НаУКМА. Соціологія*, 7, 97—111. <https://doi.org/10.18523/2617-9067.2024.7.97-111>
- Оцінка ситуації в країні, довіра до соціальних інститутів, політиків, посадовців та громадських діячів, ставлення до виборів під час війни, віра в перемогу (лютий — березень 2025 р.). (2025, Березень 24). Центр Разумкова. <https://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/otsinka-sytuatsii-v-kraini-dovira-do-sotsialnykh-instytutiv>

- politykiv-posadovtsiv-ta-gromadskykh-diiachiv-stavlennia-do-vyboriv-pid-chas-viiny-vira-v-peremogu-liutyiberezen-2025r
- Про визнання окремих районів, міст, селищ і сіл Донецької та Луганської областей тимчасово окупованими територіями. Постанова Верховної Ради України № 254-VIII (2015) (Україна). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254-VIII#Text>
- Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України. Закон України № 1207-VII (2014) (Україна). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1207-VII#Text>
- Про затвердження Переліку територій, на яких ведуться (велися) бойові дії або тимчасово окупованих Російською Федерацією. Наказ Міністерства з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України № 309 (2022) (Україна). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1668-22#Text>
- Про затвердження Переліку територій, на яких ведуться (велися) бойові дії або тимчасово окупованих Російською Федерацією. Наказ Міністерства розвитку громад та територій України № 380/43786 (2025) (Україна). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0380-25#Text>
- Рафальський, О. О., & Майборода, О. М. (Ред.). (2024а). *Політична безпека України: проблема стабілізації політичного поля країни. Прогнозна оцінка, механізми забезпечення: монографія*. Київ: ІПіЕнд ім. І. Ф. Кураса НАН України. <https://ipend.gov.ua/wp-content/uploads/2025/06/Politychna-bezpeka-Ukrainy-problema-stabilizatsii-politychnoho-polia-krainy-Prohnozna-otsinka-mekhanizmu-zabezpechennia-2.pdf>
- Рафальський, О. О., & Майборода, О. М. (Ред.). (2024b). *Суспільно-політична солідарність в Україні в умовах війни: монографія*. Київ: ІПіЕнд ім. І. Ф. Кураса НАН України. <https://ipend.gov.ua/publication/suspilno-politychna-solidarnist-v-ukraini-v-umovakh-vijny-2/>
- Рябінчук, М. В. (2012). Соціальний капітал: структура та зміст. *Вісник НТУУ «КПІ». Філософія. Психологія. Педагогіка*, 2, 59—64. http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKPI_fpp_2012_2_9
- Сірий, Є. В., & Сіра, О. В. (2023). Волонтерство як форма соціального включення та можливої самозайнятості в сучасних викликах війни в Україні: самобутні вітчизняні вектори розвитку і зарубіжний досвід. *Міжнародні відносини: теоретико-практичні аспекти*, 11, 140—156. <https://doi.org/10.31866/2616-745X.11.2023.278442>
- Соціальна згуртованість в Україні: тенденції за даними дослідження RESCORE 2024 в порівнянні з RESCORE 2023 та SCORE 2021*. (2024). ПРООН. <https://www.undp.org/uk/ukraine/publications/sotsialna-zhurtovanist-v-ukrayini-tendentsiyi-za-danyymy-doslidzhennya-rescore-2024>
- Стійкість та згуртованість українського суспільства під час війни. Періодичний звіт на основі моніторингових матеріалів з обраних регіонів України. Випуск 14. Січень — березень 2025 року*. (2025). УНЦПД. https://ucipr.org.ua/images/files/2085/2085_file.pdf
- Стійкість та згуртованість українського суспільства під час війни. Періодичний звіт на основі моніторингових матеріалів з обраних регіонів України. Випуск 11. Квітень — червень 2024 року*. (2024). УНЦПД. http://www.ucipr.org.ua/images/files/1944/1944_file.pdf
- Цимбал, Т. (2023). Українське шкільництво в окупації: від Другої світової до російсько-української війни. *Українознавчий альманах*, 34, 142—148. <https://ukralmanac.univ.kiev.ua/index.php/ua/article/view/544>
- Шманатов, М. С. (2022). Формування інформаційного простору на тимчасово окупованих територіях України: як інформація окупує реальність. *Стратегічна панорама*, 2, 28—47. <https://niss-panorama.com/index.php/journal/article/view/142/142>
- Штрайхер, О. А. (2025). Волонтерство та активізм як форми громадянської участі в контексті українського волонтерського руху. *Габітус*, 69(1), 28—44. http://habitus.od.ua/journals/2025/69-2025/part_1/6.pdf

REFERENCES

- Adamovych, S. V. (2025). Ruinuvannya osvithnoho seredovyscha Pivdnia Ukrainy derzhavnymy orhanamy RF na osnovi svidchen vnutrishno peremishchenykh osib (2022—2024 rr.) [The Destruction of the Educational Environment of the South of Ukraine by Russian State Authorities on the Basis of the Testimonies of Internally Replaced People (2022—2024)]. *Pivdennyi arkhiv (istorychni nauky)*, 49, 5—12. <https://doi.org/10.32999/ksu2786-5118/2025-49-1> [in Ukrainian].
- Deineko, O. (2021). Modeli konstruiuvannya sotsialnoi zhurtovanosti: teoretychni refleksii ta empirychni keisy [Models of Social Cohesion Construction: Theoretical Reflections and Empirical Cases]. *Sotsiologichni studii*, 1(18), 33—40. <https://doi.org/10.29038/2306-3971-2021-01-33-40> [in Ukrainian].
- Demokratiia uchasti v ukrainskykh hromadakh: analiz pokaznykiv 2024 roku* [Participatory Democracy in Ukrainian Hromadas: Analysis of 2024 Indicators]. (2025, Serpen 4). Tsentr rozvytku innovatsii. <https://cid.center/analytics/demokratiya-uchasti-v-ukrayinskykh-gromadah-analiz-pokaznykiv-2024-roku/> [in Ukrainian].
- Doslidzhennia sotsialnoi zhurtovanosti — fokus na ukrainski hromady v konteksti viiny. Zvit pro yakisne doslidzhennia* [Research on Social Cohesion — Focus on Ukrainian Communities in the Context of War. Qualitative Research Report]. (2024). IPSOS dlia Mizhnarodnoho fondu “Vidrodzhennia”. https://www.irf.ua/wp-content/uploads/2024/09/irf-social-cohesion-report-ukr_compressed.pdf [in Ukrainian].
- Eihelson, I., Kyselova, T., Yelihilashvili, M., & Kalenychenko, T. (2022). *Nyzovi praktyky hromadianskoho suspilstva Ukrainy u vidpovid na shyrokomasshtabnu ahresiiu Rosiiskoi Federatsii na terytorii Ukrainy v period z 24 liutoho po 31 travnia 2022 roku: naukovo-praktychne vydannia* [Grassroots Practices of Ukrainian Civil Society in Response to the Large-Scale Aggression of the Russian Federation on the Territory of Ukraine in the Period from February 24 to May 31, 2022]. Natsionalna platforma stiikosti ta zhurtovanosti. https://ucipr.org.ua/images/files/1729/635fc70051ac14.04751810_file.pdf [in Ukrainian].
- Holovka, A. (2020). Sotsialna zhurtovanist ta yii znachennia dlia stabilnosti ta rozvytku rehionu [Social Cohesion and Its Significance for the Stability and Development of the Region]. *Tsentr analizu rehionalnykh ryzykiv*. <https://rrac.com.ua/socialna-zhurtovanist-ta-yiyi-znachennya-dlya-stabilnosti-ta-rozvitku-regionu/> [in Ukrainian].
- Kaminska, N., & Shaptala, N. (2022). Derzhavna polityka Ukrainy z pytan tymchasovo okupovanykh terytorii: problemy kontseptualizatsii v suchasnomu naukovomu diskursi [State Policy of Ukraine on Temporarily Occupied Territories: Problems of Conceptualization In Modern Scientific Discourse]. *Filosofski ta metodolohichni problemy prava*, 1(23), 57—69. <https://philosophy.navs.edu.ua/index.php/philosophy/article/view/1491> [in Ukrainian].
- Kliuchovi vyklyky pravovoho vymiru pry deokupatsii tymchasovo okupovanykh terytorii, vyznachennia prav ta vidpovidalnosti hromadian* [Key Challenges of the Legal Dimension During De-Occupation of Temporarily Occupied Territories, Definition of Rights and Responsibilities of Citizens]. (2024). Natsionalna platforma stiikosti ta zhurtovanosti. <https://national-platform.org/klyuchovi-viklyki-pravovogo-vimiru-pri-deokupaczi%D1%97-timchasovo-okupovanih-teritorij-viznachenn> [in Ukrainian].
- Kolot, A. M. (2009). Sotsialna zhurtovanist yak doktryna zabezpechennia stiikosti rozvytku suspilstva v umovakh hlobalnykh vyklykiv [Social Cohesion as a Doctrine for Ensuring the Sustainability of Societal Development in the Context of Global Challenges]. *Ukraina: aspekty pratsi*, 7, 11—19. <http://jnas.nbu.gov.ua/article/UJRN-0000284133> [in Ukrainian].
- Kucherenosov, V. (2015). *Sotsialna zhurtovanist ta rozbudova spromozhnostei v ukrainskykh hromadakh: materialy dlia treninhu* [Social Cohesion and Capacity Building in Ukrainian Communities: Training Materials]. Caritas-Spes Ukraina. <https://caritas-spes.org/uploads/admin/files/doc7.pdf> [in Ukrainian].
- Kyryliuk, V. (2013). Sotsialna zhurtovanist yak instytut rozvytku hromadianskoho rozvytku [Social Cohesion as an Institution of Civil Society]. *Visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho univer-*

- sytetu. Ekonomichni nauky*, 3(3(200)), 166—171. https://journals.khnu.km.ua/vestnik/pdf/ekon/VKNU-ES-2013-N3-3-e_200.pdf [in Ukrainian].
- Maievskiy, O. O. (2020). Formuvannya informatsiinoho prostoru v tak zvanykh “DNR” ta “LNR” metodamy ekspluatatsii vizualnykh obraziv Druhoi svitovoi viiny [Formation of the Information Space in the so-called “DNR” and “LNR” by Methods of Exploiting Visual Images of World War II]. *Informatsiia i pravo*, 2(33), 132—140. [https://doi.org/10.37750/2616-6798.2020.2\(33\).208106](https://doi.org/10.37750/2616-6798.2020.2(33).208106) [in Ukrainian].
- Moroz, O. Yu. (2019). Problema konsolidatsii suspilstva v konteksti yevointehratsiinykh prahnen Ukrainy: osnovni vyklyky [The Problem of Consolidation of Society in the Context of the Euro-Integration Aspirations of Ukraine: Main Challenges]. *Efektivnist derzhavnoho upravlinnia*, 2(59)(1), 69—84. <https://doi.org/10.33990/2070-4011.59.2019.178418> [in Ukrainian].
- Orzhel, O. (2012). Konsolidatsiia ukrainskoho suspilstva na osnovi natsionalnoi idei: perspektyvy i obmezhenia (z tochky zoru yevropeiskoho dosvidu) [Consolidation of Ukrainian Society on the Basis of the National Idea: Perspectives and Limitations (From the Point of View of European Experience)]. *Visnyk NADU pry Prezydentovi Ukrainy*, 8, 28—38. http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecde_2012_8_32 [in Ukrainian].
- Ospychuk, A., & Suslov, A. (2024). Vyklyky dlia sotsialnoi zghurtovanosti pislia deokupatsii: sotsialno-politychna reintehratsiia ta stavlennia do meshkantsiv tymchasovo okupovanykh terytorii [Challenges for Social Cohesion after De-Occupation: Social and Political Reintegration and Attitudes toward Residents of Temporarily Occupied Territories]. *Naukovi zapysky NaUKMA. Sotsiologhiia*, 7, 97—111. <https://doi.org/10.18523/2617-9067.2024.7.97—111> [in Ukrainian].
- Otsinka sytuatsii v kraini, dovira do sotsialnykh instytutiv, politykiv, posadovtsiv ta hromadskykh diiachiv, stavlennia do vyboriv pid chas viiny, vira v peremohu (liutyi — berezen 2025 r.)* [Assessment of the Situation in the Country, Trust in Social Institutions, Politicians, Officials and Public Figures, Attitude to Elections during the War, Belief in Victory (February — March 2025)]. (2025, Berezen 24). Tsentrazumkova. <https://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/otsinka-sytuatsii-v-kraini-dovira-do-sotsialnykh-instytutiv-politykiv-posadovtsiv-ta-gromadskykh-diiachiv-stavlennia-do-vyboriv-pid-chas-viiny-vira-v-peremogu-liutyiberezen-2025r> [in Ukrainian].
- Pro vyznannia okremykh raioniv, mist, selyshch i sil Donetskoi ta Luhanskoi oblasti tymchasovo okupovanykh terytoriiamy [On Recognising Certain Districts, Cities, Towns and Villages of Donetsk and Luhansk Regions as Temporarily Occupied Territories]. Postanova Verkhovnoi Rady Ukrainy № 254-VIII (2015) (Ukraine). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254-VIII#Text> [in Ukrainian].
- Pro zabezpechennia prav i svobod hromadian ta pravovy rezhyem na tymchasovo okupovanii terytorii Ukrainy [On Ensuring the Rights and Freedoms of Citizens and the Legal Regime in the Temporarily Occupied Territory of Ukraine]. Zakon Ukrainy № 1207-VII (2014) (Ukraine). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1207-VII#Text> [in Ukrainian].
- Pro zatverdzhennia Pereliku terytorii, na yakykh vedutsia (velysia) boiovi dii або tymchasovo okupovanykh Rosiiskoiu Federatsiieiu [On Approval of the List of Territories Where Hostilities Are (Were) Conducted or Temporarily Occupied by the Russian Federation]. Nakaz Ministerstva z pytan reintehratsii tymchasovo okupovanykh terytorii Ukrainy № 309 (2022) (Ukraine). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1668-22#Text> [in Ukrainian].
- Pro zatverdzhennia Pereliku terytorii, na yakykh vedutsia (velysia) boiovi dii або tymchasovo okupovanykh Rosiiskoiu Federatsiieiu [On Approval of the List of Territories Where Combat Operations Are (Were) Conducted or Which Are Temporarily Occupied by the Russian Federation]. Nakaz Ministerstva rozvytku hromad ta terytorii Ukrainy № 380/43786 (2025) (Ukraine). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0380-25#Text> [in Ukrainian].
- Rafalskyi, O. O., & Maiboroda, O. M. (Red.). (2024a). *Politychna bezpeka Ukrainy: problema stabilizatsii politychnoho polia krainy. Prohnozna otsinka, mekhanizmy zabezpechennia: monohrafiia* [Political Security of Ukraine: the Problem of Stabilising the Country’s Political Field.

- Prognostic Assessment, Mechanisms of Ensuring: Monograph]. Kyiv: IPIeND im. I. F. Kurasa NAN Ukrainy. <https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2025/06/Politychna-bezpeka-Ukrainy-problema-stabilizatsii-politychnoho-polia-krainy.-Prohnozna-otsinka-mekhanizmy-zabezpechennia-2.pdf> [in Ukrainian].
- Rafalskyi, O. O., & Maiboroda, O. M. (Red.). (2024b). *Suspilno-politychna solidarnist v Ukraini v umovakh viiny: monohrafiia* [Socio-Political Solidarity in Ukraine in Times of War: Monograph]. Kyiv: IPIeND im. I. F. Kurasa NAN Ukrainy. <https://ipiend.gov.ua/publication/suspilno-politychna-solidarnist-v-ukraini-v-umovakh-vijny-2/> [in Ukrainian].
- Riabinchuk, M. V. (2012). Sotsialnyi kapital: struktura ta zmist [Social Capital: Structure and Substance]. *Visnyk NTUU "KPI". Filosofiia. Psykholohiia. Pedagogika*, 2, 59—64. http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKPI_fpp_2012_2_9 [in Ukrainian].
- Shmanatov, M. S. (2022). Formuvannia informatsiinoho prostoru na tymchasovo okupovanykh terytoriiakh Ukrainy: yak informatsiia okupovuiie realnist [Information Space in the Temporarily Occupied Territories of Ukraine: How Information Occupies Reality]. *Stratehichna panorama*, 2, 28—47. <https://niss-panorama.com/index.php/journal/article/view/142/142> [in Ukrainian].
- Shtraikher, O. A. (2025). Volonterstvo ta aktyvizm yak formy hromadianskoi uchasti v konteksti ukrainskoho volonterskoho rukhu [Volunteering and Activism as Forms of Civic Participation in the Context of The Ukrainian Volunteer Movement]. *Habitus*, 69(1), 28—44. http://habitus.od.ua/journals/2025/69-2025/part_1/6.pdf [in Ukrainian].
- Siryi, Ye. V., & Sira, O. V. (2023). Volonterstvo yak forma sotsialnoho vkluchennia ta mozhlyvoi samozainiatiosti v suchasnykh vyklykakh viiny v Ukraini: samobutni vitchyzniani vektory rozvytku i zarubizhnyi dosvid [Volunteering as a Form of Social Inclusion and Possible Self-Employment in Modern Challenges of the War in Ukraine: Distinctive Domestic Vectors of Development and Foreign Experience]. *Mizhnarodni vidnosyny: teoretyko-praktychni aspekty*, 11, 140—156. <https://doi.org/10.31866/2616-745X.11.2023.278442> [in Ukrainian].
- Sotsialna zghurtovanist v Ukraini: tendentsii za danymy doslidzhennia RESCORE 2024 v porivnanni z RESCORE 2023 ta SCORE 2021* [Social Cohesion in Ukraine: Trends According to RESCORE 2024 Research Compared to RESCORE 2023 and SCORE 2021]. (2024). PROON. <https://www.undp.org/uk/ukraine/publications/sotsialna-zhurtovanist-v-ukrayini-tendentsiyyi-zadanymy-doslidzhennya-rescore-2024> [in Ukrainian].
- Stiikist ta zghurtovanist ukrainskoho suspilstva pid chas viiny. Periodychnyi zvit na osnovi monitorynhovykh materialiv z obranykh rehioniv Ukrainy. Vypusk 14. Sichen — berezen 2025 roku* [Resilience and Cohesion of Ukrainian Society During the War. Periodic Report Based on Monitoring Materials from Selected Regions of Ukraine. Issue 14. January — March 2025]. (2025). UNTsPD. https://ucipr.org.ua/images/files/2085/2085_file.pdf [in Ukrainian].
- Stiikist ta zghurtovanist ukrainskoho suspilstva pid chas viiny. Periodychnyi zvit na osnovi monitorynhovykh materialiv z obranykh rehioniv Ukrainy. Vypusk 11. Kviten — cherven 2024 roku* [Ukrainian Center for Independent Political Research. Resilience and Cohesion of Ukrainian Society During the War. Periodic Report Based on Monitoring Materials from Selected Regions of Ukraine. Issue 11. April — June 2024]. (2024). UNTsPD. http://www.ucipr.org.ua/images/files/1944/1944_file.pdf [in Ukrainian].
- Tsymbal, T. (2023). Ukrainske shkilnytstvo v okupatsii: vid Druhoi svitovoi do rosiisko-ukrainskoi viiny [Ukrainian Schools under Occupation: from the Second World War to the Russian-Ukrainian War]. *Ukrainoznavchyi almanakh*, 34, 142—148. <https://ukralmanac.univ.kiev.ua/index.php/ua/article/view/544> [in Ukrainian].
- Vavriv, D. (2022, Serpen 31). Obov'iazkovo dlia vyzhyvannia: sotsialna zghurtovanist [Mandatory for Survival: Social Cohesion]. *bo media*. <https://bomedia.com.ua/soczg/> [in Ukrainian].
- Voloshyn, Ye. O. (2025). Poniattia suspilnoi konsolidatsii v politolohichnomu dyskursi [The Concept of Social Consolidation in Political Science Discourse]. *Politolohichniy visnyk*, 95, 162—181. <https://zpv.knu.ua/index.php/pb/article/view/305/296> [in Ukrainian].

Zahurska-Antoniuk, V. F., & Zahurskyi, V. F. (2024). *Tranzytyvnist politychnoi svidomosti ukraintsev v umovakh rosiisko-ukrainskoi viiny* [Transitivity of the Political Consciousness of Ukrainians in the Conditions of the Russian-Ukrainian War]. *Suspilstvo ta bezpeka*, 1(2), 40–45. <http://eztuir.ztu.edu.ua/123456789/8538> [in Ukrainian].

Надійшла: 29.11.2025
Прорецензовано: 31.01.2026
Прийнято до друку: 6.02.2026
Оприлюднено: 31.03.2026

Oleksandr Korniiievskyi,
Doctor of Political Sciences, Professor,
National Institute for Strategic Studies

Oleksyi Poltorakov,
Candidate of Political Sciences, Senior Researcher,
National Academy of Internal Affairs

SOCIAL COHESION OF UKRAINIAN SOCIETY IN THE CONTEXT OF FULL-SCALE WAR: REGIONAL SPECIFICS

Social cohesion serves as a crucial socio-institutional safeguard against internal fragmentation and external destructive influences. This article aims to elucidate the main trends, challenges, and factors supporting the social cohesion of Ukrainian society during the full-scale war (2022—2025). The study is based on an analysis of monitoring materials from regions of Ukraine, differentiating processes according to their types.

It is articulated that in so-called “rear areas,” a relatively high level of civic engagement and self-organization is observed. This acts as an effective buffer against fragmentation, despite general economic vulnerability and fragmented trust in institutions. In “frontline and liberated territories,” the system of military administrations demonstrates an ability to adapt and cooperate with civil society; however, socio-economic problems persist. Successful examples (such as the national project “Side-by-Side: Cohesive Communities,” among others) indirectly indicate the potential for developing horizontal solidarity and interregional support. The study identifies structural risks, particularly low political agency and general economic deprivation, which pose a threat to social solidarity in the long term. In the Temporarily Occupied Territories (TOT), the occupation authorities are conducting systematic efforts aimed at undermining and destroying social cohesion, specifically by imposing their own educational system and memory politics with the aim of eradicating Ukrainian identity and creating conditions for forced integration. The humanitarian situation in the TOT further exacerbates social inequality.

It is argued that the social cohesion of Ukrainian society remains high, particularly at the grassroots level and in the context of volunteer assistance, yet it faces a regional differentiation of challenges. Further political science research should focus on developing socio-political mechanisms for transforming social solidarity into sustainable civic participation, as well as socio-political instruments to mitigate structural risks (economic vulnerability, mistrust, low political agency). This is critical for post-war recovery and the strengthening of national resilience.

Keywords: social cohesion, Ukrainian society, full-scale war, regional monitoring, temporarily occupied territories, national resilience, solidarity.